

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби якості
освіти України

18.06.2024 № 01-10/188

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
ДЛЯ II ЦИКЛУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ (3–4 КЛАСИ)
У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ,
ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ ЗА СИСТЕМОЮ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розробники:

Кондратюк Олена Михайлівна – керівник проєкту, доцент кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат педагогічних наук;

Жукова Світлана Олександрівна – учитель початкових класів, математики та інформатики, української мови Бориспільського ліцею «Перспектива» імені Володимира Мономаха Бориспільської міської ради Київської області;

Ломакович Світлана Володимирівна – доктор філологічних наук, професор (не працює);

Тимченко Лариса Іванівна – доктор філологічних наук, професор (не працює).

ВСТУП

Освітню програму для II циклу початкової освіти (3–4 класи) у закладах загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання, розроблено відповідно до Закону України «Про освіту», Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. з урахуванням змін згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 688 від 24.07.2019 р. та № 898 від 30.09.2020 р.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості.

Метою освітньої програми є створення умов для формування у молодших школярів уміння вчитися, розкриття їхньої суб'єктності в навчанні, формування ключової компетентності навчання протягом життя відповідно до принципів розвивального навчання та забезпечення формування в учнів інших ключових компетентностей, визначених Державним стандартом початкової освіти.

Досягнення означених цілей передбачає дотримання таких загальних принципів розвивального навчання (далі – РН):

принцип керування розвитком: організовуючи навчання особливим чином, можна закономірно керувати темпами й змістом розвитку учнів, надаючи їм універсальну можливість оволодівати інтелектуальним досвідом і творчим потенціалом людства;

принцип «сходження від абстрактного до конкретного»: введення учнів у певну предметну галузь починається з виділення загального принципу її побудови, що тим самим дає змогу розуміти напрямок та сенс руху;

принцип дослідження й пошуку: знання не даються учням у готовому вигляді – істотні властивості досліджуваного предмета вони виявляють самі у процесі розв'язання навчальних задач; пошук способу розв'язання нової задачі є мотиваційним ядром навчальної діяльності, основою бажання й уміння вчитися;

принцип постановки навчальної задачі: необхідність пошуку способу розв'язання нової задачі мотивована для учнів внутрішньою логікою змісту навчального предмета (кожне наступне поняття не виникає випадково – воно як необхідність впливає з попереднього);

принцип моделювання: загальний спосіб учні шукають у предметно-практичній діяльності, центральною навчальною дією якої є моделювання, оскільки саме через модель виявляються загальні способи розв'язання класу різних задач;

принцип відповідності змісту й форми: зміст навчальних предметів РН, поданий через систему навчальних задач, передбачає використання для їх

розв'язання діалогово-дискусійних форм організації навчання, особливих колективно-розподілених форм спільної діяльності вчителя й класу.

У програмі представлено освітні галузі: мовно-літературна, математична, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, природнича, технологічна, інформатична, мистецька і фізкультурна.

Реалізація мовно-літературної та математичної освітніх галузей здійснюється через навчальні програми з української мови та математики за системою розвивального навчання Д. Б. Ельконіна-В. В. Давидова, що отримали позитивну оцінку з висновком «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах» (Лист ІМЗО від 03.07.2020 № 22.1/12-Г-485).

Відповідно до концепції Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, В. В. Рєпкіна, О. К. Дусавицького, у системі РН формування в учнів повноцінної навчальної діяльності здійснюється через цілеспрямоване формування навчальних дій цілепокладання, аналізу, планування, моделювання, контролю й оцінювання. Досягнення такого результату передбачає наявність особливим чином організованого змісту навчання.

В основу такого змісту покладені наукові поняття, що в межах навчальних предметів / курсів мовно-літературної та математичної освітньої галузі подані через систему навчальних задач лінгвістичного та математичного змісту.

Навчальна задача є центральним поняттям у РН і розуміється 1) як «клітинка» навчальної діяльності, задача на відкриття загального способу дії (В. В. Давидов, В. В. Рєпкін); 2) як задача на самозмінювання суб'єкта навчальної діяльності (О. К. Дусавицький, Д. Б. Ельконін, С. Д. Максименко).

Пошук принципу розв'язування навчальної задачі (загального способу дії) потребує дослідницької діяльності. Враховуючи вікові можливості й потреби учнів, навчальна діяльність розгортається як колективно розподілена. Молодші школярі опановують новий навчальний зміст разом зі способом його опанування та формами співпраці з дорослим і однокласниками (фронтальною, груповою та парною). На початку навчання фронтальний діалог є моделлю проведення колективного дослідження з метою відкриття нового способу дії, яке згодом учні здійснюють у груповій роботі. Працюючи в малих групах, учні набувають досвіду розв'язання навчальної задачі, дослідження у співпраці. Під час роботи в парах через розподіл ролей «контролер» і «виконавець» вони допомагають один одному правильно використовувати новий спосіб дії.

Такий підхід – формування навчальної діяльності в процесі колективної дослідницької роботи з навчальним змістом, поданим через систему навчальних задач, – дає можливість опановувати зміст інших освітніх галузей, використовуючи набуті способи дій і форми співпраці.

Формування наскрізних умінь у пропонованій освітній програмі забезпечується способом навчання, що є загальним як для математичної та мовно-літературної освітньої галузі, так і для інших освітніх галузей (інтеграція на ціннісно-смысловому рівні та на рівні формування загальних способів дій).

Інші освітні галузі, зазначені в освітній програмі, реалізуються через навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко. Організація навчання в межах цих освітніх галузей передбачає використання методів, прийомів і форм розвивального навчання з урахуванням особливостей кожної з освітніх галузей.

Зміст освітніх галузей програми забезпечує формування в учнів таких **ключових компетентностей**: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична; компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій; екологічна; інноваційність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання протягом життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність.

Освітня програма має потенціал для формування в учнів **наскрізних умінь**, визначених у Державному стандарті початкової освіти. Зокрема, це читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, ухвалювати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими особами.

Розподіл навчальних годин за темами, розділами, вибір форм і методів навчання вчитель здійснює самостійно, враховуючи конкретні умови роботи.

Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою або продовжити навчання за цією програмою, якщо вони навчалися за іншою навчальною програмою. Розпочати / продовжити навчання за цією освітньою програмою можуть учні, які навчалися за освітньою програмою для I циклу початкової освіти (1–2 класи) у закладах загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання, або за іншою освітньою програмою початкової освіти.

Загальний обсяг навчального навантаження (у годинах) відповідає обсягу навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти для класів (груп) з українською мовою навчання.

**Навчальний план для початкової освіти
у закладах загальної середньої освіти,
які працюють за системою розвивального навчання**

Назва освітньої галузі	Класи	Кількість годин на тиждень				
		1 кл.	2 кл.	3 кл.	4 кл.	Разом
<i>Інваріантний складник</i>						
Мовно-літературна, у тому числі:		9	10	10	10	39
Українська мова/читання		7	7	7	7	
Іншомовна		2	3	3	3	
Математична		4	4	5	5	18
Я досліджую світ (природнича, громадянська й історична, соціальна, здоров'язбережувальна галузі)		3	3	3	3	12
Технологічна		1	1	1	1	4
Інформатична		-	1	1	1	3
Мистецька		2	2	2	2	8
Фізкультурна*		3	3	3	3	12
Усього		22	24	25	25	96
<i>Варіативний складник</i>						
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, проведення індивідуальних консультацій та групових занять**		1	1	1	1	4
Загальнотижнева кількість навчальних годин		23	25	26	26	100
Гранично допустиме тижневе/ річне навчальне навантаження учня		20/700	22/770	23/805	23/805	88/3080

* Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навантаження учнів.

**Години варіативного складника у 3–4-х класах рекомендовано розподілити на вивчення української мови / читання.

Перелік навчальних програм

Освітня галузь	Предмет / інтегрований курс / курс за вибором	Повна назва програми
Мовно-літературна	Предмети «Українська мова», «Читання»	«Українська мова (читання)» (авт. Ломакович С. В., Тимченко Л. І.), Лист ІМЗО від 03.07.2020 № 22.1/12-Г-485
Іншомовна освіта	Предмет (за вибором закладу освіти)	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко
Математична	Предмет «Математика»	«Математика» (авт.-уклад. Жукова С.О., Кондратюк О.М.) Лист ІМЗО від 03.07.2020 № 22.1/12-Г-485
Природнича	Інтегрований курс «Я досліджую світ»	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко
Соціальна і здоров'язбережувальна		
Громадянська та історична		
Технологічна	Інтегрований курс «Дизайн і технології»	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко
Інформатична	Предмет «Інформатика»	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко
Мистецька	Інтегрований курс «Мистецтво» або предмет «Образотворче мистецтво», предмет «Музичне мистецтво»	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко
Фізична культура	Предмет «Фізична культура»	Навчальні програми, укладені на основі Типової освітньої програми, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко

Форми організації освітнього процесу та педагогічні технології, рекомендовані для використання під час впровадження освітньої програми Основною формою є навчальне заняття, зокрема й інтегроване. Основна педагогічна технологія – це технологія розвивального навчання, базовими методами якої є проблемно-пошуковий, дослідницький, методи організації навчального діалогу, методи організації навчальної співпраці, методи розвитку критичного мислення, методи формування навчальних дій контролю та оцінювання.

Види / форми оцінювання та його інструментарій, пропоновані для використання під час впровадження освітньої програми. Контроль та

оцінювання результатів навчання учнів у системі розвивального навчання спрямовані на формування навчальних дій контролю й оцінювання, що забезпечують становлення оцінювальної самостійності школярів як найважливішого складника їхнього самонавчання. Опанування учнями навчальних дій контролю й оцінювання розпочинається зі створення і використання засобів контролю та оцінювання, зокрема з колективного вироблення критеріїв оцінювання та застосування цих критеріїв у різних конкретних ситуаціях. Завданням учителя є організація роботи з формування цих навчальних дій та систематичне відстеження індивідуального розвитку учнів у освітньому процесі.

У 3–4-х класах триває робота з цілеспрямованого й послідовного формування в учнів навчальних дій контролю та оцінювання. Результати навчання учнів підлягають формувальному та підсумковому оцінюванню. Результати оцінювання виражаються оцінювальним судженням (вербальна оцінка) або оцінювальним судженням із зазначенням рівня результату (рівнева оцінка) за вибором закладу загальної середньої освіти.

Формувальне оцінювання має на меті підтримувати навчальний розвиток учнів; вибудовувати індивідуальну траєкторію розвитку; діагностувати досягнення на кожному з етапів процесу навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; аналізувати хід реалізації навчальної програми й ухвалювати рішення щодо корегування програми і методів навчання відповідно до індивідуальних потреб учня; виховувати ціннісні якості особистості, бажання вчитися, переконання у власних можливостях і здібностях; формувати конструктивне ставлення до помилок, уміння виявляти причину помилки, прагнення і вміння знаходити шляхи її уникнення; мотивувати до прагнення здобути максимально можливі результати.

Упровадження освітньої програми передбачає використання традиційного для системи розвивального навчання інструментарію формувального оцінювання: спільне вироблення критеріїв оцінювання роботи; «чарівні лінієчки» (спосіб самооцінювання учнем роботи та спосіб формування / розвитку об'єктивності самооцінювання); «сходишки зростання» (спосіб відстеження класом як спільнотою поступу в навчанні, спосіб фіксації навчальних відкриттів та прогнозування подальших кроків); самооцінювання діагностувальних робіт; взаємооцінювання робіт учнями; оцінювання роботи в малій групі; складання учнями діагностувальних робіт.

Підсумкове оцінювання передбачає зіставлення результатів навчання учня / учениці з конкретними очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою.